

Esterházy Józseftől, mint főispántól stb. fogadja e vármegye a rendeleteket.

II. Legfontosabb mezővárosának a tulajdonképpeni Egerszegt mondják, amelyet azonban a lakosok közül némelyek Szalának (Szaladium) neveznek, s mintegy erről kapta nevét a vármegye. Úgy hallottuk, hogy valamikor nem éppen hírnév nélkül való, a vidék szokása szerinti védművekkel ellátott erődítmény volt, amely azonban nyomorúságra jutott, miután a törökök dölyfössége egy idő elteltével széthányta e védműveket. Jelenleg is benne tartja azonban a vármegye a törvények szerint megállapított időkben a közgyűléseit, amelyeken még a csáktornyai nemesek is megjelennek, akik egyébként – amint majd elmondjuk – a varasdi megyegyűléseknek is résztvevők.

III. Egerszegétől nem különböző sorsot tapasztalt a tőle hat mérföld távolságra fekvő Kanizsa (közönségesen Canischa), amely várostól a Kanizsaiak igen nemes családja nyerte elnevezését. Erődítménye valamikor Magyarországnak nem a legutolsó várai közé tartozott; fekvését és kinézetét a következőképpen írta le Istvánffy művének 32. könyvében, az 1601. esztendőnél: „A vár Stájerország határainál, nem messze a Drávától, iszapos és mocsaras helyen áll és minden oldalról körülveszi a lassan folydogáló Szala folyócska, amelyet nem szorítanak maguk közé partok, hanem inkább szélesen szerteárad és amelyet igen sok égerfa, valamint sásos és nádas helyek lassítanak. A várat azért is igen nehéz ostromolni, mert a folyócska vizét semmiféle erővel nem lehet máshová vezetni. Az erődítmény megnyújtott négyszög alakú, a várárok a bástyák oldalánál 16 láb széles, a közben levő sánctól pedig körülbelül húsz láb távolságra van. Dombok veszik körül, amelyek között lusta folyással hömpölyög tova a folyó.” Jelenleg elig őrzi korábbi alakjának nyomát is; mivel a legfelségesebb Lipót császár rendelkezésére megfosztották védműveitől: azért tudniillik, mert egészségtelen a levögője és nagyon ártalmas a várvédő katonaság számára. Egyébként ezt az inkább a természet, mintsem a hadtudomány ereje által oltalmazott helyet egy nem túlságosan terjedelmes árok övezi és a sáncokat földhányások és tölgyfa karók biztosítják. A mezőváros, amely alatta fekszik, a mocsár mindkét részére kiterjed; plébániáját két vagy három atya igazgatja, akik Szent Ferenc rendjéből valók; ők látják el az összes egyházi teendőt is. Az említett erődítményt, vagyis inkább várat Kanizsai Orsolya, aki Nádasdy Tamás nádorispán házastársa volt, engedte át a korábbi időkben II. Miksa császárnak cserébe Bon-Monostor mezővárosért – erről majd a maga helyén. Azután az idő előrehaladtával, tudniillik az 1600. esztendőben a törökök vezére, Ibrahim elragadta a keresztényektől, s a mieink kétszer – előbb az 1601. esztendőben Ferdinánd főherceg,

majd az 1664. esztendőben Zrínyi gróf – vették hiábavalóan ostrom alá, míg végre az 1690. esztendőben az éhség és a segítségről való lemondás miatt megadásra kényszerülván, szerencsésen gróf Batthyány kezére jutott.

IV. Kanizsa környékén, ott, ahol a Mura a Drávába ömlik, állott egykoron Újzrínyivár (Novum Serinium, vagy a lakosok nyelvén Novi-Zrin, németül pedig Neu-Serinwar). Ózrínyivár (Vetus Serinium) tudniillik, amelytől vette nevét a Zrínyiek méltóságos családja, nem másutt van, mint Horvátországnak az Unna folyónál levő végvidékein, ott, ahol a lakosok által Zrinpoljé-nak nevezett Zrínyi-mező (Campus Seriniensis) lehet megtalálni: ennél fogva tehát tévedni látszik Zeiler, aki azt állítja Descriptiójának 467. oldalán, hogy Újzrínyivártól nem messze állott valamikor Ózrínyivár sem. Újzrínyivár pedig, amelyről itt beszélünk, egy szabálytalan módon és sietősen emelt erősség volt, amelyet Zrínyi Miklós gróf épített és nevezett el; nem is annyira azért emelte, hogy erődítmény gyanánt szolgáljon a végvidék védelmezésére azon törökök ellen, akik Kanizsát birtokolták, hanem inkább azért, hogy menedékhely legyen, ahol biztonságosan elhelyezhette a pogány területekről összeszedett zsákmányt. Azután az 1664. esztendőben nem is olyan nagy erővel elfoglalták és földig rombolták a törökök; maga a gróf pedig kevéssel később, amidőn katonai csatározásokkal nem foglalatokodván, vadászatként engedte át magát, egy nem tudom, miféle vadkan által nyomorultul megöletvén, úgy látszott, mintha hírnevét elvesztette volna. Vitézsége azonban kiérdemelte – s amin méltán csodálkozhatunk, éppen egy francia követtől –, hogy fényes dicsőítéssel ajánlják a későbbi közvélemény számára. Aki pedig saját szemével kívánja látni ennek az erődítménynek a rajzát, lapozza fel Valvassorius Carniola⁵⁵ című munkájának 4. kötetében a 12. könyvet.

V. Két olyan helység van ezenkívül, amelyet nem zárnak be Murasziget – róla majd később – határai és amely a többi előtt követeli maga számára az emlékezetet megőrző tollat. Ezek közül első Lindva mezővárosa (magyarul Alsóindva, azért, hogy megkülönböztessék Felsőindvától, amely Vas vármegyében található, német nyelven pedig Lindau-nak vagy Limbachnak kell írni). Mezővárosunk, amelyről szó van, hat mérföld távolságra fekszik Egerszegtől, s a korábbi századokban a Bánffyak igen régi és nagyon híres nemzetségének a nevét bővítette; e család azonban már kihalt. – A másik hely az az apátság, amely talán az összes többinél méltóbb az emlékezetre: a Kapornakban levő Szent Üdvözítő apátság, Szent Benedek szerzeteseinek volt rendháza, amelyben az ország levéltárát őrzik.

55. JOHANN WEICHARD VALVASOR báró (1641–1689), Karinthia és Krajna történetírója, akinek munkái a magyar történelemre – különösen a török kori háború

– szempontjából is fontosak. A hivatkozott mű pontos címe: Ehre des Herzogtums Krain (Nürnberg, 1689. I–IV. b.).

MURASZIGET

VI. Most arról a már többször is említett szigetről kell beszélnünk, amelyet a Stájerországból érkező és végül egymásba szakadó Dráva és Mura folyók fognak közre; s talán nem úgy lépünk majd újra ki innét, hogy nem mozdítottuk elő a magasabb műveltséget. Az írók általános tanúságtétele úgy ajánlja ezt az egész területet, mint rendkívül termékeny vidéket, amely gazdagon termi az összes gabonát és a legkitűnőbb bort; olyannyira, hogy úgy tűnik: nem joggal lehet összehasonlítani a szerémségi földdel.

VII. Benne a legelső mezőváros az a Csáktornya, amelyet Csák vagy Csach tárnokmester, a Csák-család feje alapított – ahogy szerzőnk megjegyzte, az 1751. (!) esztendő táján –, s amely róla nyerte nevét is. A múlt században a Zrínyi-grófok fő vára volt, amely a Dráva folyótól egy, a Murától pedig több, mint kétórányi járásra állott. E helynek az abban az időben való erős voltát, szépségét és nagyszerűségét nem máshonnan ismerheti meg mindenki igen alaposan, mint a neves férfiúnak, Jakob Tolliusnak a leveléből⁵⁶, amelyet barátjához, Nikolaus Witsenhez írt és amely az Ausoniushoz való megjegyzések végén található. E levél egy részletét annál szívesebben adjuk közre, mennél inkább reméljük, hogy a külszorbéli olvasó megérti, milyen ítéletet kell alkotni ezeknek a területeknek a műveltségéről, amelyet egyedül csak a törökök dühössége szennyezett be. Így beszél szerzőnk a csáktornyai várról: „Ez egy rendkívül pompázatos és terjedelmes épület volt, s kiválóan megerősítették a törökök támadásai ellen: csaknem minden oldalról mocsár övezte, amely az aláaknázással szemben nyújtott védelmet. Csupán egyetlen oldalán – amellyel a falu felé néz – nyugszik szilárd talajon, ámde itt annál erősebb védművel van körülvéve. Az ezeket a vidékeket lakó nemzetek oly nagyfokú elvadultságának az ismeretében csodálattal adóztunk a rendkívül szép épület, az igen derék család, a káprázatosan gazdag berendezés és a mindenfelől áradó pompa előtt. Az előcsarnokban töröktől zsákmányolt íjak, puzdrák, buzogányok, pajzsok és más ilyesfajta fegyverek voltak a falra felfüggesztve; ezeknek ragyogását is felülmúlta azonban a damaszkuszi szablyák fénye. Voltak közöttük olyanok, amelynek markolatát arannyal és ezüsttel díszítették; némelyeknek pedig a rajtuk elszórt drágakövektől ragyogó hüvelyei kápráztatták el a szemünket. A termekben pedig olyan zászlókat lehetett látni felfüggesztve, amelyeket a törököktől ragadtak el s amelyeket sok vér szennyezett; ezek a nem vérontás nélküli, harcban kivívott diadalokat jelképezték. A megérkezésünk utáni harmadik vagy negyedik napon bevezettek bennünket a könyvtárba, amely gyönyörűsége volt és teljesen megtöltötte a könyvek hatalmas sokasága. Ezután a fegyvertárba mentünk.

Mindehhez a szivélyességhez még egy bőséges ráadás is járult: megnyílt előttünk a cheiméliodéché,⁵⁷ a kincsház, amelyben – egyebek mellett – a régi pénzermék nem megvetendő tömegét láttam. Volt ezek között Nagy Sándor-pénn aranyból és bronzból, voltak Otho-ezüstök, Vitellius-, Ovidius-, Horatius- és Pescennius Niger-érmék és sokféle más, ritkább pénzek is, bronzból. Voltak itt királyokról és hírneves férfiakról készült arcképek is, apró és kerekded alakúak; ezeket – úgy gyanítom – vésővel munkálták meg. Mindenekelőtt Luther Mártonnak és feleségének, Katalinnak a rendkívül szép arcképét mutatták meg nekem. Innét kilépve pedig a gróf kertjeibe mentünk, amelyeknek szépségét és pompázatos voltát nem is tudom szavakkal leírni. De talán következtethetsz rá, ha szemeid elé képzeled Alkinoos régi kertjeit.” – És kevéssel később közli azt a feliratot, amelyet a vár udvarán, a romok között talált a hős Zrínyi Miklós és beépíttetett a várfalba:

P. CORNELIVS.
CLAVA. FORIS
T. F. ANN. XXV.
CLAVDIA. P. F.
DACVMENA.
ANN. XXXXV.
FAVENTIA. EREG.
FACI. CVRA.

Ez Csáktornyanak a múlt századi kinézete; a vár jelenleg is jól meg van erősítve és árkok veszik körül, amelyek állandóan vízzel vannak teli – nem keveset tartott meg tehát régi hírnevéből. A mellette fekvő mezővárost pedig a ferences atyák rendháza ékesíti, mint ahogyan a pálos atyáké is, akik az innét egy óra távolságra levő hegyen bírnak lakhelyet.

VIII. Csáktornya után a legnevezetesebb város valamikor Ormosd volt, amely körülbelül három mérföld távolságra fekszik tőle és ugyanennyire Sztrigó (Strigova) mezővárosától is. Különféle, mégpedig rendkívül erős védművekkel erősített hely volt, a lakosok bőséges hagyománya szerint, de végül a törökök tüzzel és vassal elpusztították; jelenleg pedig csak 40 házat számlál, amelyek között két templom tűnik ki: az egyik a plébániatemplom, a másik a ferences atyák temploma. – Innét nem több, mint egy kis mérföld távolságra van Polstrau (Palstravium) mezővárosa, amely hasonlóképpen két egyházi épületéről nevezetes: a területén kívül levő plébániatemplomról, valamint a belül levő leányegyházról – de a valamikor bizonyos szép várának maradványairól is, amely várat a törökök pusztító dühe tett rommá.

IX. Légrád – amely vagy mezőváros, vagy erődítmény – helyét szintén a Dráva és a Mura összefolyásánál szokták kijelölni a földrajzírók. Elég gyakran veszélyeztetik a kiáradó vizek, mint ahogyan Ráckanizsa és Desni a mezővárosokat is, amelyek szintén folyóvizek között fekszenek: az előbbi

56. BONBARDI csak kivonatoltan idézi Tollius beszámolójának részletét. (Bővebben ld. 8. sz. jegyzetnél.)

57. Görög szó, jelentése szintén kincstár. Az eredeti szövegben görög betűkkel van írva.

Légrád fölött, az utóbbi pedig Légrád alatt, s a szemtanúk állítják, hogy ez – tudniillik Desnia – már teljesen el is pusztult. Ami pedig magát Légrádot illeti, hosszú időn keresztül a határoknak a betörő pogányoktól való megvédésére igen alkalmas erődítmények között tartották számon; jelenleg pedig a katolikusok lakóhelye, ha nem számítjuk a kálvinisták kevés maradványát.

X. Négy, leginkább a szőlőskertjeiről nevezetes helység van még hátra, amelyeknek mindegyikét valamelyik szentnek a nevével jelölik, s jöllehet nem mind fekszik a hegyeken, annyi bizonyos, hogy hegyekhez kapcsolódnak. Közülük kettőben emelkedik egy-egy templom: az egyiket Szent Farkasról, a másikat pedig Mindenszentekről nevezték el; mindkettő szőlőtermő hegyek tetején épült. A harmadik hasonlóképpen hegyről tekint alá és csak néhány házat számlál a Szent György plébániatemplomon kívül, amelytől nevét is kapta a városka: ezt egyébként azért nevezik szerte a környéken Víziszentgyörgynek, mivel a főoltár alatt rendkívül tiszta víz tör fel, mintegy örökös forrásból, s ez a víz felüdíti a szomjazókat.

XI. Legvégül azt a mezővárost, amely egy szőlővel beültetett hegyek közötti völgyben fekszik Csáktornyától három mérföld, Ormosdtól ugyancsak három mérföld, a Mura folyótól pedig fél mérföld távolságra, Sztrigónak (Strigova vagy Stridova) nevezik: ez a helység – ha úgy tetszik az égieknek – Szent Jeromos szülőföldje, akinek a tiszteletére van tudniillik szentelve a dombocskán épült temploma, amelyet sokféle rendű és rangú könyörgők keresnek fel Magyarország távolabbi részeiből is és arról nevezetes, hogy állandóan sok csodatétel történik benne, amint arra minden kétség nélkül való hitelre méltó tanúbizonysággal szolgálnak a csáktornyai pálos atyák. Erről látszik bizonyosságot tenni az előbb idézett Tollius is, aki a következőket írja említett levelében: „Méltóságos Zrínyi Miklós gróf megmutatta nekem a távolból Stridoniumot, Szent Jeromos szülőházát, amely jobb kézre, Karintha felé esik.” – Mi nagyon is jól tudjuk, hogy a tudós férfiak – közöttük kortársunk, Lucius⁵⁸ is, aki e szent egyháztanítót az ő Dalmáciája számára törekszik kisajátítani – álláspontjaikat legtöbbször a régi földrajzírók könyvei alapján alakították ki. De vajon mi magunk a lelkünkre vennénk-e, hogy Magyarország szerte mindenfelé lakó népét, amelynek számára az ősök hagyományai a törvényt jelentik, tartalmatlan tévedés csapja be akkor, amidőn jelenleg is és a távolabb fekvő vidékekről is – mint mondtuk – nagy áhitattal igyekszik ide, őszinte hitük szerint az ezen szent születése által megszentelt földre? Sőt, ha valaki gondosan mérlegeli a dalmát íróknak a Lucius által is idézett következtetéseit, észre fogja venni, hogy ezek

olyannyira kedvezőek mind a két álláspont számára (most nem beszélek ama itáliai írónak a Marulus által is keményen kifogásolt tévedéséről, amely szerint Istriának kell tulajdonítani ezt a szentet), hogy jogosan ingadozhat: melyik területnek engedje át ezt a dicsőséget? Ami pedig magát Luciusot illeti, ahol Inchoffer ellen – mint következtetésünk legfőbb pártfogója ellen – támad, ott Szent Jeromosnak azt a szövegét idézi, amelyben az egyházi írókat felsorolva, a következő szavakkal emlékezik meg önmagáról: „Jeromos presbiter, akinek atyja Eusebius volt, Dalmáciának és Pannóniának a gótok által valamikor elpusztított Stridon nevezetű határvárosából származik.” Ki nem veszi észre vajon a szerző kicsit makacs értelmezését a hellyel kapcsolatban, amikor inkább azt akarja bizonyítani, hogy Szent Jeromos a régebbi időkről beszélt, és nem a saját koráról? Vajon nem maga Lucius jegyzi-e meg a *De regno Dalmatiae et Croatiae* című munkája 1. könyvének 4. fejezetében, hogy „azelőtt”, vagyis Mauritius császár korában a Dráva és Száva folyók között elterülő vidéket nevezték Dalmáciának? Mit jelent tehát ez az „azelőtt”, ha nem azt, hogy „Szent Jeromos korában”? – Ami pedig magának a régi Stridonnak a fekvését illeti, az általunk képviselt állásponttól nem tér el idősebb Andronikos Palaiologos „fejtegetése: mely városok változtatták meg nevüket legutoljára?” a Goar Jakab atya által nemrégiben kiadott *Historia Bizantina* 400. lapján, ahol a következők olvashatók: „Syrmium, most Magyarországon és Stridon: régebben pedig a magyarokat gepidáknak nevezték”. Egyetért vele Brodarics István váci püspök is a mohácsi csatát leíró munkájában, amelyet csaknem két száz évvel ezelőtt állított össze és amelyben egyértelműen kijelenti, hogy Szlavónia nem csak Szent Márton szülőföldje, hanem Szent Jeromosé is. Hogy ne is szóljak most Kanizsai Péterről, aki a szent egyháztanítók 1639-ben, Párizsban kiadott válogatott leveleihez írott előszavában a következőket mondja álláspontjával kapcsolatban: ő nem magyarországi honfitársai között, hanem Rómában tanulta, hogy Stridont nem Dalmáciában, hanem Pannóniában levő városnak kell mondani. – S úgy tűnik számomra, hogy azok, akik azt hirdetik, hogy az előbb mondott szent a „tenger melletti Stridonban” (Stridone ad mare) született, azok a kéziratok vagy a nyomdászok hibájából olvasták a „mare” szót a „Mura” helyett. De mindenféle vitát szükségképpen eldönt V. Miklós pápának az a hiteles bullája, amelyet a Szent Jeromos említett, egyébként Cillei Henrik gróf, Szlavónia bánja által újonnan épített egyháza számára engedélyezett búcsú tárgyában adott ki: aki ugyanis ismeri a pécsi és a zágrábi egyházmegyét, s emlékszik arra is, hogy a Muraszigetet némelyek Zagoriának nevezik, az semmiképpen sem fogja kétségbe vonni,

58. JOHANNES LUCIUS (LUCIC), horvát történétíró a XVII. század elején született Trauban. Tanulmányait is ott kezdte, majd Padovában és Rómában folytatta, ahol jogot tanult és doktorrá is avatták. 1640–1654 között szülővárosában élt, majd Rómába költözött,

ahol mint a Szent Jeromos káptalan elnöke, 1679-ben bekövetkezett haláláig lakott. Hivatkozott munkája; a *De regno Dalmatiae et Croatiae* 1666-ban jelent meg Amszterdamban.

hogyan ebben az oklevélben a mi Stridonunkról, vagyis Strigovánkról esik szó. Magát az oklevelet egyébként az 1698. esztendőben, Rómában, a pápai levéltárban a pápa engedélyével, valamint a Szent Palota mesterének az ellenőrzése és jóváhagyása mellett a jezsuita rendbéli Czeles Márton tisztelendő atya – aki ugyanott, Rómában a Szent Péter egyház gyónatatópapja volt – másolta le saját munkájával és igyekezetével, amint azt bizonyítja méltóságos Kollonics Lipót kardinális, esztergomi érsek aláírása és rányomott pecsétje:

„Miklós püspök, Isten szolgáinak a szolgálja minden Krisztusban hívőnek, aki a jelen levelet látni fogja, üdvöt stb. A szentjeiben és azok dicséretében örömet lelő dicsőséges Isten annál nagyobb örömmel gyönyörködik hitvallójának, Szent Jeromosnak a tiszteletében, mennél fényesebben megvilágítja – mintha a kandeláber fölött ragyogó fény lenne az Úr házában – ezen Jeromos a tápláló anyát: az egyházat, amikor érdemei által eloszlatja a tévedések homályát. Amidőn tehát – mint tudomásunkra jutott – szeretett fiunk, Cillei Frigyes, a nemes férfiú, Ortenburg és Zagoria grófja, Szlavónia országának a bánja a saját lelki üdvéről gondolkodván, a mennyei dolgokban kívánt kincseket gyűjteni, akkor az ajtatosságnak ama különleges érzésétől indítván, amellyel ő és Krisztus más hívei is, akik azokon a részeken élnek, Szent Jeromos hitvalló, mint az egyház sugárzó, fényes csillaga iránt viseltetnek, ezen Szent Jeromos egyházát, vagyis tiszteletét a zágrábi egyházmegye Sztrigó (Stridon) nevű helységében – ahol egykoron ezen szent szülőháza állott, amelyben tudniillik táplálták és felnevelték – az égiak által reája bízott javakból fényesen megépíttette és bőségesen ellátta ünnepélyes adományokkal. Mi pedig azt kívánván, hogy az emberek illendő tisztelettel keressék fel a mondott egyházat, a kellő módon őrizzék meg épületeiben és építményeiben, valamint hogy egyre jobban növekedjék a hívek ilyesfajta ajtatossága és maguk a hívők is annál szívesebben járuljanak oda az ajtatosság okáért és annál készségesebben nyújtsák megtartása érdekében segítő kezeiket, mennél inkább látják, hogy teljesen betölti őket az égi kegyelem ezen adománya: ennél fogva az előbb nevezett gróf e tárgyban elének terjesztett kérészeit meghallgatván, valamint a mindenható Isten könyörületeségében bizakodván, Szent Péter és Pál apostolok tekintélyéből mindenkinek, aki igazán megvallja és megbánja bűneit, továbbá a mondott egyházat Szent Jeromos ünnepén minden esztendőben ajtatatosan meglátogatja és annak ilyesfajta megőrzésére segítő kezeit nyújtja, jelen oklevelünk által az eljövendő örök időkhöz terjedő érvénnyel a reája kirótt büntetésből kegyelmesen elengedünk öt évet és ugyanannyi negyven esztendőt. Úgy akarjuk azonban, hogy ha az ezen egyházat felkeresőnek, vagy fenntartásához segítő kezet nyújtónak, vagy ugyanott kegyes alamizsnát adónak mi már valamilyen más kegyelmet engedünk örökre, vagy valamely bizonyos, de még el nem tartott időtartamra szólóan, akkor jelen oklevelünk semmilyen érvénnyel vagy jelentő-

séggel se rendelkezzen. Kelt Rómában, Szent Péter egyháza mellett, az Úr megtestesülésének 1447. esztendejében, november idusa előtt a IV. napon (november 10-én), pápaságunk első évében.”

Miklós pápa ezen oklevelének tartalmát igazolja tanúbizonyoságként a Szent Pál első remete igen híres rendjéből való Szupszky Pál tisztelendő atya is, aki a folyó 1713. esztendő májusának 17. napján az ezen munka összeállítójához címzett levelében először arról tesz tanúságot, hogy az ott lakók egyhangú véleménye szerint Szent Jeromos Sztrigó – Stridova, Strigova vagy Strigava, a szomszédos nemzetek egymástól eltérő nyelvjárásainak megfelelően – mezővárosban látta meg a napvilágot, azon a dombocskán tudniillik, amelyen régesrég felépítették az ezen szent egyháztanító nevének szentelt egyházat: ezt egyébként az úgynevezett apátsági jövedelmekkel együtt előbb a glagoliták, majd a Zrínyi-család, végül pedig Zrínyi Péter engedélyével a saját rendjéből való atyák birtokolták és gondozták. Másodszer: esküjével megerősítve elmondja, hogy majd csak minden nap igen sok és szinte hallatlan csoda történik ugyanott, leginkább pedig az azon egyház alatt – ahogyan azt maga a szerző nem is oly régen a saját szemével látta – feltörő patak vizének köszönhetően; e patakról pedig azt állítják, hogy maga Jeromos ásta ki medrét játékos időtöltésből még gyermekkorában. Végül és harmadszor azt írja, hogy keze ügyében van egy igen régi könyv, amelyre ódon betűkkel Temesvári Pelbárt neve van feljegyezve: ebből a könyvből nagyon jó móddal lehet igazolni a felhozottakat, mint ahogyan Jacobus Cavacius és sok-sok más író alapján is, akik említést tettek arról, hogy ez a hely Jeromos szülőföldje; legfőképpen pedig egy igen régi krónika alapján, amely – mint írja – a Chronica de rebus Dalmatiae et Pannoniae címet viseli.

Csaknem teljesen ugyanezt az álláspontot képviseli egy jezsuita atya levele, aki szent tisztelettel dicsőíti saját szülőföldjét, amely azonos Szent Jeromosával: tudniillik a csáktornyai szigetet, s bizonyítja, hogy hasonló dolgokat írtak le őt esztendővel megelőző azok a belgiumi írók, akik a szentek életrajzait állították össze. Én hiszem tehát, hogy ezen álláspont tekintetében tőlük majd többet is meg fogunk tudni. S közben gondolják csak azt a bölcsek, amit okosnak vélnek – nekem nincs semmi ellenvetésem.

TOLNA VÁRMEGYE

I. Tolna vármegyének a Duna mellett, Budától 16 mérföld távolságra fekvő, valaha – ahogy következtetni lehet – nevezetes Tolna mezővárosa adott nevet; ezt a helységet némely járatlanok az elnevezés hasonlatossága miatt tévedésből össze szokták keverni az Ausztriában levő Tulnával. A vármegyét kelet felé, Bács (Bath) megyétől tulajdonképpen a Duna folyó választja el, többi szomszédja pedig a következő: nyugatról részint Somogy vármegye, részint a Dráva folyó, délről Baranya vármegye, végül

észak felől Fejér vármegye. Jelenleg Neszelroth grófot – úgy is, mint pécsi püspököt – vallja főispánjának.

II. Legfontosabb helysége manapság, ahol a vármegyeegyházakat tartani szokták s ahol maga az alispán is lakik, *Simontornyá* – az itt lakók nyelvén *Simonthurn* – mezővárosa, amely Székesfehérvártól nem messze, a Sárvíz szélesen elterülő mocsarai között fekszik; ezt a folyót pedig minden valószínűség szerint egyáltalán nem nyelik el a mocsarak, mint ahogy némely földrajzírók hiszik. A jelenleg pusztán álló várában senki sem lakik, leginkább azért, mert miután Heister az 1709. esztendőben kiverte onnét a Rákóczi-pártiakat, az összes várvédő fogságba esett. Magát a sáncok kerítésével övezett mezővárost azonban könnyen lehet, hogy négyszáz háznép is lakja.

III. Bonfini három apátságot is ebbe a vármegyébe helyez. Közülük első a *Földváron* levő Szent Ilona apátság; ez a Duna partján, Simontornyától nem nagy távolságra fekvő helység valamikor a benedekrendi atyáké volt, most pedig méltóságos és tisztelendő Mednyánszky Ferenc címzetes pünpök és esztergomi kanonok úré.

A második a *szekszárdi* – ahogyan az újabb írásmód szerint írni kell, régiesebben ugyanis *Szexard*, vagy *Szaxszard* – apátság, amely az Üdvözítő tiszteletére van szentelve, a pécsi egyházmegyéhez, de az esztergomi egyházmegye joghatósága alá tartozik és amelyet I. Béla király alapított az 1061. esztendőben. Ennek főpapja egykoron – mint mondják – szabadosok, vagyis *praedialis* nemesek fölött rendelkezett, akiket sajátos néven *hadakozóknak* (*exercitantes*) neveztek, mivel katonáskodásra voltak kötelezve; ezek a *Sárköz* nevezetű kerületben laktak egy alispán és két szolgabíró kormányzása alá vetve. Végül az 1266. esztendőben egy Tóbiás nevű apát szabadságot adományozott nekik. Magát az apátságot a minap Mérey Mihály püspök építtette részben újjá romjaiból.

A harmadik apátság, a *bátai* Szent Mihály nevét viseli; valamelyik újabb író *Ransanus*⁵⁹ együtt azt feltételezte, hogy ettől vette elnevezését Bács (*Bathiensis*) vármegye, mintha ez a név különböznék a bácsi (*Bachiensis* vagy *Bathiensis*) érsekség nevével: jóllehet Pázmány gyakorta idézett *Appendixéből*⁶⁰ egyértelműen megtudjuk, hogy ez az apátság Tolna vármegyéhez tartozik. Ami pedig elnevezésének eredetét illeti, arról majd másutt lesz alkalmasabb szót ejteni. És arra sem térünk ki itt, ami ugyancsak a mondott *Appendix*-ben olvasható: hogy tudniillik a pécsi egyházmegyéhez tartozó *Szentiváni Boldogságos Szűz Mária* apátság szintén ebben a vármegyében állott – nyilvánvaló tény ugyanis, hogy a föld-

rajzírók egyöntetűen túl a Dunán, Zombor alatt helyezik el *Szentivánt*. – Ez a vidék egyébiránt a mocsarak és a sár miatt nagyobb részében járhatatlan, s úgy tűnik, nem túlságosan alkalmas a föld- és szőlőművelésre: többen mégis igen nagy hírnevet tulajdonítanak a *szekszárdi bornak*, olyannyira, hogy nem kevesen a legkevesbé sem haboznak a budai bor elé helyezni azt.

VESZPRÉM VÁRMEGYE

I. *Veszprém vármegye*, amelynek élén jelenleg méltóságos és tisztelendő *Volkra* gróf, a helybéli püspök áll, mint örökös főispán, a Balaton tőle róla másutt már szóltunk – és a Rába (*Arrabo*) folyó között fekszik; a kelet felőli oldalról Szala vármegye (!) határolja, a nyugat felől valóról pedig *Fejér vármegye*.

II. Az egész vármegyének *Veszprém* – latinul *Vesprimium* vagy *Besprimium*, németül *Wesprin* vagy *Weissbrunn*, azaz „fehér forrás”, mivel kitünő források törtek fel itt valaha – városa adott nevet: ez a város pontosan *Palota* és *Pápa* között fekszik, a Sárvíz folyótól négy mérföldnyi távolságra és két részre osztható, a várra tudniillik és magára a városra; mindkettőt serényen őrzi a császári katonaság. A vár egy kiemelkedőbb helyen, a várostól északi irányban épült, régi védműrendszer oltalmazza, magán a hegycsúcson pedig a *Szent Mihály* tiszteletére szentelt katedrális templom áll, amelyben valamikor 36 kanonok végezte az istentiszteleteket. Ennek egyik oldalához épült hozzá az a kápolna, amelyet *Gizella*, *Szent István* király felesége, később a *passau*i *Szent Kereszt* kolostor főnöknője építtetett: e kápolna pedig általa jutott nagy tisztességre, hogy *Gizella* fia, *Imre* – mint többen tudni vélik – itt tette le a szüzségi fogadalmat; igen híres volt továbbá *Szent György* – akinek nevére szentelték – ereklyéi miatt is, amelyeket aztán valamelyik prépost arany és ezüst foglalatuk nélkül a *Szepességbe* vitt és úgy összekevert más szentek ereklyéivel, hogy semmilyen módon nem lehetett azoktól elkülöníteni. A templomon és a kápolnán kívül itt található a prépost és a kanonok nagyon szép házai, valamint a jezsuita atyáké is. A hasonló módon megerősített másik rész, vagyis a város mintegy ennek a hegynek a védelmében, tőle délre terül el és részint a mondott csúcson – amelyen a főtemplom áll –, részint pedig egy másik hegyorom veszi körül; ez utóbbin semmiféle építmény nincs, csak az alsóváros foglal helyet alatta. – Mind ebből könnyen megértjük, mennyi hibát követett el *Istvánffy* ezen vármegye fekvésének a leírásában, s

59. *PETRUS RANSANUS* (Ransano) 1420 körül született *Palermóban*. Dominikánus rendi szerzetes volt. I. Ferdinánd nápolyi király 1488-ban követségbe küldte *Mátyás* udvarába, itt ismerkedett meg Magyarországgal. *Annales omnium temporum* című fő művének 61. könyve az *Epitome rerum Hungaricarum* címet viseli és 37 indexre osztva a magyar történelmet tárgyalja; ezt

1588-ban adta ki *Bécsben* *Zsámboki János*. Megírta *Szent István* király és *Szent Margit* élettrajzát is.
60. A hivatkozott munka könyvészeti adatai: *Acta et decreta synodi dioeceseanae Strigoniensis, autoritate etc. Petri Pazmany archiepiscopi Strigoniensis etc. Posonii, MDCXXIX.* – A 2. sz. *Appendix* címe: *De religiosis ordinibus, qui olim in Hungaria florere.*

vele együtt sok más író is, akik egyáltalán nem tördtek a szemtanúkkal.

De szokásunk szerint beszélünk kell egy keveset a püspökség kezdeteiről is. Mivel az első püspökök nevét senki sem jegyezte fel, úgy hitték, hogy a többi püspökséggel együtt ezt is Szent István király alapította; valamely, a Szent Márton monostorban élő szerzetesek számára adományozott kiváltság alapján azonban – amelyet a régi királyok egyéb, valamikor Hanauban kiadott rendeletei között találunk meg – szerzőnk a *Synopsis Chronologicájában* kimutatta, hogy mind a Szent Mihály katedrális templom, mind pedig maga a püspökség már Gizella, s következőképpen Szent István kora előtt fennállott. És amit ugyanezen szerző másutt mond el, az szintén ennek az egyháznak a rangját növeli: hogy tudniillik Zsigmond király halálakor, az 1437. esztendőben vizsály keletkezett az esztergomi és a veszprémi püspök között, amiatt, hogy melyikük tisztje is legyen a királynét felkenni? A győzelem a veszprémi püspök felé látszott hajolni, aki később a királyné főkancellárjának címét is felvette, miután nem kevesen bizonyították, hogy Gizella korától kezdve megilleti az.

A háborús ügyekkel kapcsolatos sok-sok esemény közül, amelyeket e város elszenvedett, legyen elegendő csak néhányról szólni. Mellőzve tehát mindazt, amit Szvatoplukról, a morvák királyáról – aki, mint mondják, a magyarok utolsó bejövételének idején Veszprémben tartotta székhelyét – beszélnek mindennütt a hazai történetírók: miután Mátyás király halála után – neki szolgált tudniillik ez a város is – végre átállott az ausztriai fejedelmek oldalára, kétszer foglalták el és rabolták ki a törökök és ugyanannyiszor szabadították fel a keresztények is, mégpedig utolsó alkalommal Schwartzberg gróf vezérsege alatt, az 1598. esztendőben. A Rákóczi-pártiak ugyancsak megültek benne, míg azután Heister, a császári hadak főparancsnoka az 1709. esztendőben sikeresen ki nem verte innét őket.

III. A többi helység az alábbi rendbe szedve következik. *A p á c a v á s á r h e l y* mezőváros a Bakony erdő mellett, Győrtől hét mérföldnyi távolságra fekszik. Ezt a nagysága miatt egyébként is említésre méltó helyet még inkább nevezetessé teszi a klariszák rendjének monostora, amelyet jövedelmeivel együtt a pozsonyi szüzek birtokolnak. Ezé a monostoré továbbá a plébánia is, amely két másikkal, tudniillik Alsó- és Felsőiszkázzal együtt ki van véve a veszprémi püspök joghatósága alól és az esztergomi érseké alá van helyezve; s mindezekhez járul még a szomszédos hegyen épült Szent Margit templom, amely híres az innét jelentett csodákról és kegyelmekről, amint azt bőségesen bizonyítja az ide látogató nép ájtatossága.

IV. *A B a k o n y n a k* – latinul *Sylvae Baconiae* –, amely könnyen lehet, hogy az egész Magyarország

legnagyobb erdősége, túlnyomó részét Veszprém vármegye területére helyezik a földrajzírók: ez Tata mellett kezdődvén, 12 magyar mérföld hosszúságra terjed ki, szélessége pedig az egyes helyeknek megfelelően néhol négy, néhol öt, de nem ritkán hét mérföldet is kitesz. Sőt, ha a Győr és Veszprém közötti útban gondolkodunk, a szélessége egy teljes napi járófölddel egyenlő. Vas megye határai között Farkaserdeje néven nevezik, de megint más nevet visel Zala vármegyében, amelynek területére hasonlóképpen kiterjed. Mindenfelé falvakra lehet bukkanni benne, valamint monostorok pusztán álló romjaira, amelyek között vannak a Szent István által a Megváltás 1030. esztendeje táján a Szent Benedek rend számára alapított *B a k o n y b é l i* Szent Mór apátság maradványai is. Maga az erdőség pedig valaha nagyobb részében királyi birtokjog alá tartozott és saját előjárója is volt, aki az ispán címet használta.

Van egy másik erdő – vagy inkább ugyanez az erdő az is, csak más elnevezést adtak neki –, amely Tatától kezdődően egészen Budáig terjed. Ennek neve *V é r t e s* – mintegy „Vértest” –, mégpedig azon vérfolyásos betegség miatt, amelyben – ahogyan a lakosok beszélik – a hosszú ideig tartó éhezés utáni falánkság következtében szenvedtek Henrik császár katonái az 1050. esztendő táján, amidőn tudniillik András király ellen vonultak.

V. *M e s t e r i* – latinul *Mestrianum*, a nép nyelvén pedig *Méstri* – mezővárost is ezen vármegye többi helységre között vesszük számba, leginkább azon okból, mivel némelyek erre a helyre teszik a régi Pannonia igen híres városát: *Mogentianát*, vagyis *Magnianát*. S ezen feltételezésnek nagyon is pontosan megfelelni látszanak az Antoninus *Itinerariumán*⁶¹ alapuló számítások, amelyeknek értelme szerint ez a város *Sabaria* és *Aquincum* – azaz Buda – között, a két városról csaknem egyforma távolságra helyezkedett el.

VI. *P a l o t a* – ahol az egykor igen nevezetes „palota”, amiről a magyaroknál a nevét is kapta a mezőváros, majd később a törökök elleni jeles erődítmény állott – körülbelül két mérföldnyi távolságra fekszik Veszprémtől és ugyanannyira Székesfehérvártól is. Négyzet alakú és négy toronnyal van ellátva, s a kettős árkon kívül, amely a mezővárost körülveszi, két oldalról két domb is oltalmazza már régóta; az 1688. esztendő táján azonban mégis a császári katonák kezére adta magát, csupán csak megpillantásuktól kétségbe esvén. Jelenleg méltóságos Zichy Imre grófnak engedelmessékedik.

VII. *P á p a* is a Marcal folyó mellett fekszik, s jól lehet mezővárosnak mondják, egy jól megépített várnak is örvend, amely a gróf Esterházy testvérek tulajdonában van. Úgy hírlik, hogy az elmúlt században nem éppen hírnév nélkül való erődítmény volt a törökök ellen és parancsnokait „pápai kapitányok”-

61. Két útikönyv is ismeretes ezen a címen, mindkettőt Antoninus Pius császárnak tulajdonítják; amelyekre Bonbardi itt és másutt is hivatkozik, az bizonyosan a későbbi. Az *Itinerarium* az egyes tartományok – így

Pannonia – szárazföldi útirányait közli, a városok közötti távolságokat római mérföldekben (1 mérföld = 1000 kettős lépés = kb. 1,48 km) adva meg.

nak nevezték. Egyébiránt kettős fal és sánc oltalmazza, elég sokszor szenved azonban az ivóvíz hiánya miatt. Az elmúlt esztendőben a Rákóczi-pártiak hirtelen rajtaütéssel elfoglalták, míg végre 1709-ben a császáriak hatalmába került, valamint az igaz hitű katolikus egyházába is: miután kiűzték innét tudniillik a kálvini tévelygések követőit, törvény szerint való lelkipásztorokat tettek helyükre.

VIII. Tihany vára vagy apátsága, amely – mint másutt már elmondtuk – a Szent Márton főapátság leányegyháza, egy, a Balaton fölé magasodó szirten emelkedik, sőt, félszigetével csaknem a tó harmad részéig behatol: ezért is ostromolták meg elég gyakran a törökök, akik ellen szabályszerűen erősített végvárként szolgált, amidőn úgy kívánta a szükség. Az alatta fekvő síkon található a mezőváros, valamint a város és a tó között a szőlők és a gabonatermő földek – hogy ne is szóljak az úgynevezett tihanyi savanyúvizekről, amelyeket rendkívül egészségeseknek ítélnék. Az említett, egyébként Szent Ányos püspökről és hitvallóról elnevezett apátságot – ahogyan Pázmány írja az Appendixben – az 1055. esztendőben alapította I. András király, akit később ennek templomában is temettek el. Célszerűnek látszik azonban elmondani, hogy az apátság a tatár háborút megelőző időkben más helyen állott: azt olvasuk ugyanis az igen régi feljegyzések között, hogy a tihanyi apát azzal a kérelemmel fordult V. István királyhoz, hogy engedtesse meg neki a Balaton szí-

getére húzódni és ott biztonsága érdekében várat építeni: kétségkívül ide helyezte át tehát az apátságot is.

IX. Úgy tartják, hogy V á z s o n y – Vasori vagy Vásonkő – mezővárosát a várral együtt Kinizsi Pál, ez a Magyarország-szerte hírneves hős építette, aki nek a vörös márványból készült szobra jelenleg is látható a vár udvarán. Erről a szoborról az az említést érdemlő hagyomány járja, hogy amikor egyszer a vár a törökök kezére került, a pogányok valamelyike ki akarván mutatni megvetését, rásütötte a puskáját, s az onnét visszaverődő golyó – amelynek nyoma ma is látható a szobron – visszapattant a gúnyolódóra és meg is ölte azt. Innét származik a magyaroknál az a mondás, hogy „Kinizsi még holta után is pusztítja a törököket”. – Ez a vár a Zichy grófok családjának nemzetségi jószágga, amelytől a család a Vásonkői előnevet is kölcsönözte.”

III.

1718. a „*Topographia Magni Regni Hungariae*” megjelenésének éve, egyben korszakhatárt is jelent. Nem csupán azért, mert Bonbardi munkája összefoglalja az úgynevezett „jezsuita iskola” tudományos munkásságának addigi geográfiai, chorográfiai vonatkozású eredményeit, hanem azért is, mert éppen ekkor válik ismertté Bél Mátyás⁶² hatalmas vállalko-

62. BEL MÁTYÁS a Zólyom megyei Nagyócsán (Ocsova) született 1684. március 24-én. Édesapja szlovák, édesanyja magyar származású volt. A hazai államismeret úttörője és fő képviselője, egyben a korszak legjelentősebb hazai tudósa volt. Rendkívül sokoldalú munkásságán belül fő műve a „*Notitia Hungariae Novae Historico Geographica...*” Magyarország egyetemes államismeretét foglalja össze, a múlt és jelen, a föld- és néprajz, a politika és gazdaság adatait egybegyűjtve. A szintézis tervét először levél formájában tette közzé (*Epistola*, 1718.). Eszerint az első két könyv külön az ország történetét, a harmadik pedig földrajzi, népességi, politikai viszonyait ismertette volna. Ezt egy mutatókötet és benne egy újabb, még részletesebb program követte (*Hungariae antiquae et novae prodromus*, 1723). Már e kötet is részben azon munkatársi gárda közreműködésével jött létre, amelyet Bél fiaiból, tanítványaiból, barátaiból, olyan tudós érdeklődésű tanárokból hozott létre, mint Pozsonyban Tomka-Szászky János vagy Késmárkon ifj. Buchholtz György, a természettudós. De szerepet kaptak ebben mások is, mint a vaskohász-vállalkozó Lányi Pál gömöri alispán vagy a mérnök Mikoviny Sámuel, a hazai kartográfia úttörője, akit a kormányzat is megbízott azzal, hogy Bél számára elkészítse a megyék térképeit. Sok nehézség után, két évtizedes munka eredményeként végül napvilágot látott a ma is forrásértékű nagy mű első négy kötete (1735–1742), kilenc Dunán inneni megye leírásával. A többi – Bél halála miatt – kéziratban maradt. A mű így is a kor legjelentősebb hazai tudományos vállalkozása lett, amely túlnőtt mind a kezdetektől elősegítő német elvi és módszertani útmutatásokon, mind pedig az első terveken. Létrehozójának sikerült az új Magyarország keretén belül egységes rendszerbe foglalnia a legkülönbözőbb adatokat. A történeti adatokat is, amelyek – az eredeti elképzeléstől eltérően – nem a többiekől elválasztva, külön részben, hanem a nagy

egészen belül teszik az összképet teljesebbé, a történeti előzmények ismertetésével a rendelkezésre álló források, krónikák, oklevelek, helyi emlékek nyomán. S ha a hazai késő barokkban belül korai felvilágosodásról – mint egy későbbi szakas előjeléről, előkészítéséről – egyáltalán beszélhetünk, akkor Bél és tudós körének működését említhetjük első helyen. (KOSÁRY im. 150–153. p.)

Bél Mátyással és életművével hatalmas irodalom foglalkozik. A legjelentősebb munkák WELLMANN IMRE, KOSÁRY DOMOKOS, TARNAI ANDOR, a szlovákiai kutatók közül pedig JÁN TIBENSKY nevéhez köthetők. Komoly figyelmet érdemelnek többek között SZELESTEI NAGY LÁSZLÓ folyamatban levő kutatásai is. A szerényebb, részfeladatokra vállalkozó munkák közül a jelen sorok társszerzői az alábbiakat írták: TÓTH PÉTER: *Bél Mátyás leírása Dédes váráról és az Ózd környéki falvakról*. In: Régi históriák (Ózdi Honismereti Közlemények 4. sz.), Ózd, 1984. *Bél Mátyás Magyarország ásványkincseiről, bányászatáról, gyógyvizeiről, fűrdőiről és bányavárosairól*. (Részletek a Notitiából, a Prodomusból, valamint a kéziratok megyeleírásokból.) Kézirat a Miskolci Egyetem-történeti Gyűjteményben. Kb. 850. p. *Bél Mátyás leírása Miskolcra*. In: Fejezetek Miskolc történetéből. Miskolc, 1984. 62–65. p. *Bél Mátyás leírása Borsod vármegye gyógyvizeiről*. Miskolci Műsor, 1984. 3. 2. p. *Bél Mátyás a Miskolc környéki településekről*. Miskolci Műsor, 1984. 4. 25. p. MÉSZÁROS BALÁZS: *Bél Mátyás hagyatéka*. In: Somogyi Múzeumok Közleményei IV. Kaposvár, 1981. 185–197. p. *Bél Mátyás*. In: Évfordulónk a műszaki és természettudományokban 1984. MTESZ. Budapest, 1983. 59–61. p. *Bél Mátyás emlékezete Balatonkeresztúron*. In: SOMOGY, XII. évf. 1984. 1. sz. 105–107. p. *Bél Mátyás*. In: Elet és Tudomány, 1984. 12. sz. *Descriptio Comitatus Simighiensis. Történeti néprajzunk XVIII. századi forrása*. Egyetemi doktori disszertáció – KLTE. Debrecen, 1984. Kéziratban 333. p.

zásának, a „Notitia Hungariae” elkészítésének terve. Megkezdődött az a folyamat, amelynek keretében a honismeret, államismeret magasabb tudományos szintre emelkedhetett, azonban már nem a jezsuiták, hanem ismét azon evangélikus értelmiségiek közreműködésével, akik a német egyetemi tanulmányaik során megismerték az úgynevezett államismereti – „Staatenkunde” – iskola célkitűzéseit és korszerűbb módszereit, így a helyi feladatok felmérését és megoldását nemzetközi tudományos tapasztalatok alkalmazásával tudták elősegíteni.⁶³ Bár korábbi vezető szerepét e téren fokozatosan elvesztette, természetesen a jezsuita tudományosság továbbra is jelentős tényező maradt:

1719-ben adta ki „*Effigies inclitorum Superioris Hungariae Comitatum*”, azaz „Felső-Magyarország nemés vármegyéinek ábrázolása” című művét Túróczi László⁶⁴ kassai professzor. Majd tíz esztendő múlva Tolvay Imre⁶⁵ (nomen est omen?) neve alatt jelent meg „*Ungaria suis cum regibus compendio data*”, azaz „Magyarország és királyai összefoglalása” című munkája, amely ismét Bécs felől szemlélve adott leírást Magyarország vármegyéiről és azok nevezetesebb helységeiről.

E munkáját nem tekintette véglegesnek, az egyes tájakról további értesülések szerzése után, részben bejárásukat követően tervezett végleges képet adni. E törekvés már jelzi, hogy a jövőt illetően maga is Bél Mátyás új utakat törő országleíró módszerét akarta követni.

Említenünk kell még „a földgolyó geográfiai áttekintését”, Nedeczky László⁶⁶ 1729-ben Kassán kiadott „*Geographica globi terrae synopsis*” című munkáját, amely tankönyvnek készült egyetemes földrajz lévén Magyarországot részletesen nem ábrázolhatta.

A hazai jezsuita szerzők által írott geográfiai irányvételű munkák sorát a már többször említett Timon Sámuel „*Imago antiquae et novae Hungariae*”, azaz „A régi és új Magyarország képe” című 1734-ben kiadott munkája zárja a „Notitia...” első kötetének megjelenéséig. A „*Notitia Hungariae novae historico-geographica*” azonban mind jelentőségét, mind terjedelmét, sőt irodalmát tekintve is messze túlnő a jelen munka keretein, így ismertetésére itt nem vállalkozhatunk.

MÉSZÁROS BALÁZS-TÓTH PÉTER

63. KOSÁRY im. 150–151. p.

64. TÜRÖCZI LÁSZLÓ 1682. május 28-án Ungváron született. 1700-ban lépett a jezsuita rendbe. Nagyszombatban, Kassán, Pécsen, Egerben és Besztercebányán tanított. Nagyszombatban hunyt el 1765. február 8-án. WELLMANN im. 133. p. SZINNYEI im. XIV. k. 581–582. p.

65. TOLVAY IMRE 1694. október 8-án Holicban született. 1709-ben lépett a jezsuita rendbe. Gimnáziumi tanár, majd 1724-től teológiát hallgatott Nagyszombatban,

1728-tól Nagyszombatban és Kolozsvárott tanított, majd 9 évig Rómában volt a magyarok gyóntatója. 1775. július 11-én halt meg Kékkön. WELLMANN im. 133. p. KOSÁRY im. 155. p. SZINNYEI im. XIV. k. 262. p.

66. NEDECZKY LÁSZLÓ 1703. január 17-én a trencsényi Kottcsón született. 1719-ben lépett a jezsuita rendbe. Kassán és Kolozsvárott bölcseletet, Egerben, Győrben, majd ismét Kassán teológiát tanított. 1759. február 17-én halt meg Egerben. WELLMANN im. 134. p. SZINNYEI im. IX. k. 846–847. p.